

УДК 378:78

КОВАЛЬ Анастасія Станіславівна –
аспірант кафедри теорії та методики
музичного мистецтва Інституту мистецтв
Київського університету імені Бориса Грінченка
e-mail: emmarotter@meta.ua

СТРУКТУРА МЕТОДИЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. В умовах реалізації освітніх стандартів професійної освіти відбулося суттєве розширення змістового поля професійної діяльності вчителя, пов'язане в навчально-методичним забезпеченням освітнього процесу: розробкою навчально-програмної документації, засобів контролю, методичного забезпечення освітнього процесу. Оскільки методична діяльність учителя виходить на передній план, це, відповідно, підвищує вимоги до його методичної культури в сучасних умовах, потребує нового осмислення сутності методичної культури вчителя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Феноменологія культури вчителя знайшла своє відображення у працях дослідників: В. Беспалько, Є. Бондаревської, В. Гриньової, Л. Нечипоренко, А. Овчиннікової, І. Пальшкової, В. Радула, Т. Сидоренко та ін. Ученими розкрито зміст, механізми, тенденції та умови формування окремих її складових: духовної культури (І. Бех, Б. Братусь, В. Зінченко, Б. Нечипоров та ін.), методологічної (І. Зязюн, О. Ходусов та ін.), морально-етичної (Є. Богданов, Е. Гришин, Є. Силаєва та ін.), комунікативної (О. Мудрик), тощо.

Теоретичною основою для формування методичної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва слугують дослідження, які розкривають різні аспекти загальнометодичної підготовки вчителя (К. Авраменко, О. Байбакова, Т. Байбара, Н. Бібік, О. Біда, М. Вашуленко, Г. Тарасенко, Л. Хоружа та ін.).

Проведений аналіз теоретичних підходів показав, що в науково-педагогічному співтоваристві поняття «методична культура» трактується неоднозначно, немає єдиного підходу до визначення сутності та структурних компонентів методичної культури педагога. Більшість авторів методичну культуру вчителя розуміють як компонент його професійно-педагогічної культури, що забезпечує можливість викладання конкретної дисципліни відповідно до знання методики (М. Гільмуллін, Т. Ковтунова, Р. Мильруд, І. Новик та ін.); ряд дослідників з методичною культурою вчителя співвідносять ефективне виконання професійно-педагогічної діяльності в цілому

(Т. Таранова, Н. Нікуліна та ін.); визначення методичної культури як інтегративної якості педагога, що характеризує його здатність до здійснення методичної діяльності, запропоновано в роботах Т. Бережної, Т. Гущиної, Л. Плеханової та ін. Методична культура розглядається вченими в структурі професійної культури вчителя (М. Гуляєва, І. Ісаєв, М. Левіна, Н. Нікула та ін.), а також є предметом окремих досліджень.

Мета статті – визначити та обґрунтувати структурні компоненти методичної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва.

Виклад основного матеріалу дослідження. Формування методичної культури вчителя – складний, довготривалий та послідовний процес, який відбувається під впливом різних факторів: *зовнішніх* – сучасні досягнення педагогічної науки та розвиток освітньої практики; рівень методичної культури педагогічної спільноти; розвиток додаткової професійної освіти педагогів; *внутрішніх* – значимі для вчителів норми та цінності; особистісні якості та внутрішні потреби вчителя; рівень професійно-педагогічної (базової) освіти вчителя; особистий досвід методичної діяльності; зусилля вчителя в професійній самоосвіті [4].

Методична культура вчителя – інтегративне особистісне утворення, діалектична єдність загального, особливого і одиничного, де загальним є культура особистості, що інтегрує в собі загальнолюдські цінності, соціальні норми, ставлення і способи діяльності. Як особливе вона несе в собі своєрідність професійно-педагогічної культури, тобто містить у собі специфічність професії, а як одиничне – методична культура є індивідуально своєрідним способом створення вчителем навчальної ситуації, у якій його ідея стає в учнів предметом пошуку [2].

До важливих складових методичної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва ми можемо віднести: формування світогляду та моральних якостей особистості; прагнення до розвитку професійних якостей, володіння змістом програм і методикою реалізації їх в освітньому процесі; знання в галузі предметів мистецького циклу, опору на спеціальну та методичну літературу; знання системи методів, прийомів та засобів

навчання; формування творчої креативної особистості, відхід від шаблонів та стереотипів, бажання до впровадження нового, передового у професійній діяльності; духовно-творчу самореалізацію майбутнього вчителя музичного мистецтва; збагачення професійного досвіду і майстерності, прагнення до творчого пізнання і перетворення музично-педагогічної дійсності; удосконалення професійної діяльності, прогнозування перспективи власної праці з огляду на самоаналіз досягнутого; активна участь у різних формах методичної роботи. Порівняємо, які структурні компоненти методичної культури визначають науковці.

Визначаючи роль методичної культури у забезпеченні якості професійної культури вчителя науковець Н. Нікула визначає такі «компоненти методичної культури: *ціннісно-мотиваційний*, що проявляється в сформованості внутрішньої мотивації до методичної діяльності як компонента професійної діяльності; активності та ініціативності в методичній роботі школи; прийнятті позиції методиста як особистіснозначимої, прояві інтересу до вивчення теорії та практики методичної освіти й культури; *когнітивний компонент* методичної культури, який відображає систему базових і додаткових знань про методичну культуру та діяльність учителя; *операційно-діяльнісний*, суть якого полягає в досвіді практичного застосування тих знань, які були представлені в системі вмінь, навичок професійної діяльності, психологічних прийомів, що забезпечують реалізацію традиційних форм роботи з учнями і вироблення нових форм педагогічної взаємодії вчителя і учня, практичних навичок і умінь в конкретній професійній діяльності; *творчий компонент* методичної культури проявляється в педагогічній творчості, яка являє собою важливу складову професійної діяльності; *рефлексивний компонент*, в основі якого лежить процес самопізнання і самоаналізу педагогічної діяльності» [7, с. 47–48].

Російський науковець М. Гуляєва у своїх дослідженнях визначає методичну культуру педагога як «інтегративне динамічне особистісне утворення, що характеризується наступними *складовими*: стійким позитивним відношенням до методичної діяльності; сформованими нормативними способами її виконання та оформлення результатів; спрямованістю на творчу самореалізацію в методичній діяльності» [5, с. 10].

І. Артемєва, досліджуючи проблему формування методичної культури майбутніх учителів початкових класів в контексті вузівської підготовки виокремлює *мотиваційний, когнітивний, операційно-діяльнісний, комунікативний та рефлексивний*

компоненти методичної культури майбутнього вчителя [1].

Р. Пріма характеризує інноваційну методичну культуру майбутнього вчителя як пріоритетну складову частину його професійної компетентності. У своїх дослідженнях науковець структурно визначає «інноваційну методичну культуру як діалектичну єдність таких компонентів, як: *мотиваційно-ціннісний, когнітивний, операційно-діяльнісний, особистісно-творчий та рефлексивний*» [8, с. 25].

Порівнюючи зазначені вище структурні компоненти методичної культури вчителя в працях різних науковців варто зазначити, що більшість науковців характеризують структуру методичної культури вчителя базуючись на знаннях, творчому підході до діяльності та моральних якостях особистості.

Грунтуючись на дослідженнях Н. Нікули, ми визначаємо такі компоненти методичної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва:

– *ціннісно-мотиваційний*, що має за мету формування світогляду, моральних якостей особистості, поглядів та переконань, прагнення до раціональної організації процесу навчання, розвиток пізнавального інтересу, здібностей, волі, емоцій, мови, мислення, пам'яті, уваги, уяви та сприйняття;

– *когнітивний*, що включає в себе знання в галузі предметів мистецького циклу, опору на спеціальну та методичну літературу, знання системи методів, прийомів та засобів навчання, знання наукових підходів та особливостей їхнього застосування у педагогічній та методичній діяльності;

– *творчо-діяльнісний* – забезпечення включення в активні форми педагогічної діяльності, розвиток творчості майбутніх учителів музичного мистецтва, формування творчої креативної особистості;

– *рефлексивний* – включає в себе підготовку до духовно-творчої самореалізації майбутнього вчителя музичного мистецтва, уникнення шаблонності та стереотипізації у професійній діяльності, вироблення програми вимог до себе, до процесу і результатів власної діяльності, усвідомлення вчителем змісту своєї професії, зацікавлене, критичне ставлення до різних її аспектів; послідовного збагачення професійного досвіду і майстерності, прагнення до творчого пізнання і перетворення музично-педагогічної дійсності.

На думку М. Гуляєвої, методична культура вчителя як складова професійно-педагогічної культури, формується, розвивається та проявляється безпосередньо в методичній діяльності вчителя. Саме тому, методичну культуру слід розглядати як ступінь удосконалення методичної діяльності вчителя. У цьому аспекті методична культура дуже

близька до поняття «методична компетентність». Кожний вчитель в процесі професійної методичної діяльності збагачує досвід теоретичного та практичного вирішення педагогічних задач, формує уявлення про досвід своїх попередників на практиці у відповідності з вимогами реальної ситуації, творчо збагачує виховні традиції в силу закономірного характеру неперервних змін, модифікації педагогічних ідей та виховних традицій як культурного феномену [3].

Процес формування методичної культури вчителя музичного мистецтва повинен відбуватися систематично та послідовно. Акцентуючи увагу на якості особистості, важливі для формування методичної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва у процесі підготовки, ми цілеспрямовано розвиватимемо та формуватимемо особистість учителя, що володітиме глибокими знаннями в галузі предметів мистецького циклу, опиратиметься на спеціальну та методичну літературу, вводитиме в освітній процес новітні розробки та методики, творчо організовуватиме свою професійну діяльність.

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. Представлене розуміння структури методичної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва засноване на тому, що на сучасному етапі розвитку освіти і науки виникає потреба в глибоко компетентних учителях, здатних проявляти високу адаптивність і готових до вирішення нових педагогічних завдань та сприйняттю активних нововведень, відходу від стереотипів та шаблонуості в освітньому процесі, зацікавлених у підвищенні ефективності професійної діяльності. Рівень ефективності професійної діяльності вчителя залежить від рівня його загальної, професійно-педагогічної та методичної культури.

На основі вищесказаного, ми можемо стверджувати, що охарактеризовані нами структурні компоненти методичної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва розкривають всі аспекти діяльності вчителя, враховуючи якості особистості майбутнього вчителя музичного мистецтва, що відіграють важливу роль у формуванні методичної культури.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Артемьева И. Н. Формирование методической культуры будущих учителей начальных классов в контексте вузовской подготовки. Автореферат на соискание ученой степени канд. пед. наук: 13.00.08 / Ирина Николаевна Артемьева. – Великий Новгород, 2004 г. – 24 с.
2. Грицай Н. Б. Методична культура як важливий компонент системи методичної підготовки майбутнього вчителя біології / Н. Б. Грицай // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – 2012. – № 7 (25). – С. 3–9.

3. Гуляева М. А. Методическая культура современного педагога профессионального образования / М. А. Гуляева // Профессиональное образование в России и за рубежом. – 2013. – № 4. – С. 67–72.

4. Гуляева М. А. Модель формирования методической культуры педагога в процессе дополнительного профессионального образования / М. А. Гуляева // Сибирский педагогический журнал. – 2014. – № 4. – С. 129–134.

5. Гуляева М. А. Формирование методической культуры педагога в процессе дополнительного профессионального образования. Автореферат на соискание ученой степени канд. пед. наук: 13.00.08 / Марина Анатольевна Гуляева. – Кемерово, 2014 г. – 23 с.

6. Ніколайчук Т.А. Методична культура – передумова виникнення нових ідей у педагогічній науці та практиці. Розвиток методичної культури педагога як напрям випереджувальної освіти: тематичний збірник праць / упоряд. А. А. Волосюк; за заг. ред. М. О. Льюшина. – Рівне: РОППО, 2014. – 23 с.

7. Нікула Н. В. Роль методичної культури у забезпеченні якості професійної діяльності вчителя / Н. В. Нікула // Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology, III(19), Issue: 38, 2015. – С. 47–50.

8. Пріма Р. М. Інноваційна методична культура майбутнього педагога як пріоритетна складова частина його професійної компетентності / Р. М. Пріма // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, Розділ II. Теорія навчання. 8, 2014 р. – С. 23–26.

REFERENCES

1. Artemyeva, I. N. (2004). *Formirovanie metodicheskoi kultury budushchih uchitelei nachalnykh klassov v kontekste vuzovskoi podgotovki*. [Development of methodical culture of the future primary school teachers in the context of university training.]. Velikii Novgorod.
2. Hrytsai, N. B. (2012). *Metodychna kultura yak vazhlyvyi komponent systemy metodychnoi pidhotovky maibutnoho vchytelia biolohii*. [Methodical culture as an important component of methodical training of the future Biology teachers]. Moscow.
3. Guliaeva, M. A. (2013). *Metodicheskaiia kultura sovremennogo pedagoga professionalnogo obrazovanija*. [Methodical culture of the modern teacher of professional education Professional education in Russia and abroad]. Moscow.
4. Guliaeva, M. A. (2014). *Model formirovaniia metodicheskoi kultury pedagoga v protsesse dopolnitelnogo professionalnogo obrazovanija*. [The building model of teacher methodical culture in the course of continuing professional education]. Siberian Pedagogical Journal.
5. Guliaeva, M. A. (2014). *Formirovanie metodicheskoi kultury pedagoga v protsesse dopolnitelnogo professionalnogo obrazovaniiia*. [Development of teacher methodical culture in the course of continuing professional education]. Kemerovo.
6. Nikolaichuk, T. A. (2014) *Metodychna kultura –peredumova vynykennia novykh idei u pedahohichnii nauks ta praktytsi*. [Methodical culture is a prerequisite for the new ideas in pedagogical sciences and practice]. Rivne.

7. Nikula, N. V. (2015). *Rol metodychnoi kultury u zabezpechenni yakosti profesiinoi diialnosti vchytelia*. [The role of methodical culture in providing the qualitative teacher professional active]. Moscow.

8. Prima, R. M. (2014). *Innovatsiina metodychna kultura maibutnoho pedahoha yak priorytetna skladova chastyna yoho profesiinoi kompetentnosti*. [Innovative methodical culture of the future teachers as a priority component of their professional competence]. Moscow.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

КОВАЛЬ Анастасія Станіславівна – аспірант кафедри теорії та методики музичного

мистецтва Інститут мистецтв Київського університету імені Бориса Грінченка.

Наукові інтереси: методика викладання музичного мистецтва, культура вчителя музичного мистецтва.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

KOVAL Anastasiia Stanislavivna – is a Ph.D. student of the Department of Theory and Music Art Methodology of Borys Hrynchenko Kyiv University, Institute of Arts.

Circle of scientific interests: Musical Art Teaching Methodology, Culture of the Music Teacher.

УДК: 37:786.2:7.077

КУДРИЦЬКИЙ Дмитро Юрійович – аспірант кафедри фортепіанного виконавства і художньої культури Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова
e-mail: pianoandchess@gmail.com.

**ІСТОРИЧНИЙ ОГЛЯД ФОРТЕПІАННОЇ НОТНОЇ ЛІТЕРАТУРИ
ДЛЯ ДОРОСЛИХ АМАТОРІВ**

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Проблема підбору нотного аматорського матеріалу була і залишається актуальною для педагогів, які змушені маневрувати поміж бажаннями та реальними можливостями учнів. Викладач часто змушений йти на компроміси з власними смаками, погоджуючи вибір тої чи іншої композиції, адже попереду можлива довга робота над твором. З одного боку, складність, художній рівень п'єси, з іншого – можливості учня і витримка педагога – скеровують останнього на ефективні алгоритми пошуку. Зрештою в роботі з дорослими аматорами бажано добирати твори, які розвивають. Повинні чергуватися легкі, складні, відмінні за стилем і загалом невеликі за обсягом п'єси.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання підбору творів регулярно виникає в науковому середовищі. Зокрема, українські вчені в конотації репертуару за останні роки торкалися проблеми аматорства. З. С. Жмуркевич дослідила фортепіанне аматорське мистецтво Галичини XIX століття, вивчаючи нотні колекції Львова вказаного періоду [2]. Про музикування на Галичині також пише Т. О. Молчанова, зазначаючи наступне: «аматорське музикування було досить багатим на форми і види, розвивалося через домашнє, приватне навчання, і педагогами були доволі освічені, часом видатні музиканти» [4, с. 20]. Історичне дослідження салонної музики XIX століття дозволило мистецтвознавцю О. В. Андріянович

відзначити суттєву роль аматорства, яке охоплювало різні верстви населення, в тому числі й кріпацтво царської Росії [1]. Науковець Т. В. Мартинюк у своїй дисертації пише про взаємодію професійних музикантів і аматорів у Приазов'ї XIX–XX століть, які нерідко виступали на одній сцені. На думку вченого, «аматорство створює умови для майбутньої музичної професіоналізації регіону» [3, с. 36].

Можна відмітити, що аматорське мистецтво було дуже розповсюдженим явищем з середини XIX та на початку XX століть, проте кількість музикантів-непрофесіоналів і сьогодні постійно зростає. В Україні це, перш за все, ті, хто вчився у дитячих музичних школах та студіях. Переважна більшість з них не продовжила навчання, а частина зберегла в собі творче начало, закладене в дитинстві. Також на вітчизняне суспільство впливає культура розвинених країн, де інтерес до навчання гри на фортепіано часто виникає саме у зрілому віці, тож число учнів, що починають дорослими, в Україні дедалі більше. Зокрема, ми можемо простежити певні закономірності у праці британського автора Алана Расбріджера «*Зіграй це знову: Захоплення долає неможливе*», де описуються мотиви дорослої людини до початку занять на фортепіано.

Перш ніж використовувати у навчанні нотний матеріал та пропонувати репертуар, викладач повинен з'ясувати в учня рівень володіння нотною грамотою. Серед професійних музикантів інколи зустрічаються ті, хто не вміє користуватися нотами, однак це